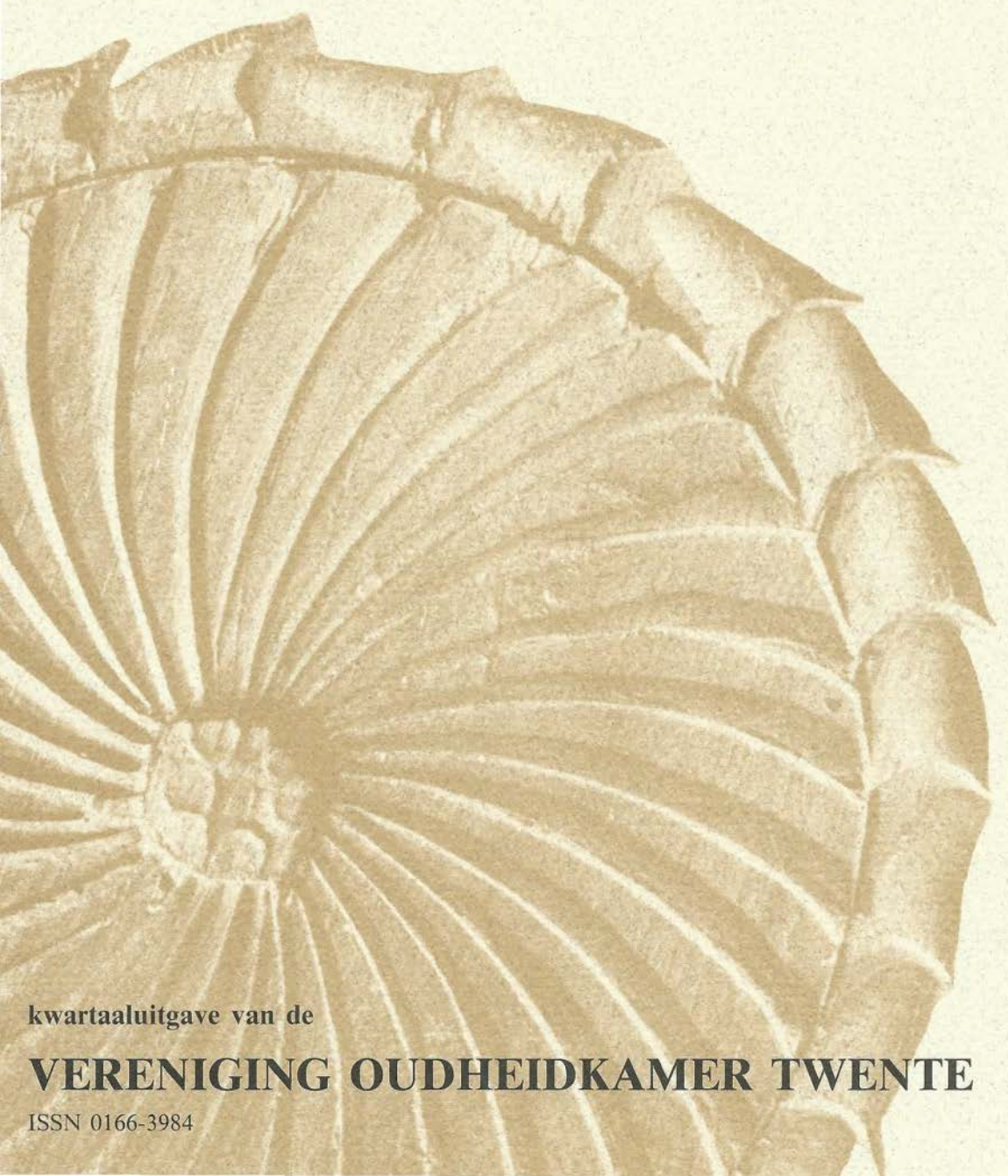

't inschrien

eenentwintigste jaargang nr. 4, oktober 1989

kwartaaluitgave van de

VERENIGING OUDHEIDKAMER TWENTE

ISSN 0166-3984

't inschrien

Een Inschrien is een vakje in de tuugkist waarin waardevolle zaken werden bewaard.

Kopij inzenden aan

J.J.H. Meijer, Olde Meulenweg 2, 7554 RL Hengelo, tel. 074-912851

Redactie: J.J.H. Meijer, Hengelo, eindredacteur

A.J. Brunt, Delden

A. Buter, Borne

H.H. Hagens, Almelo

H.A. Kleerebezem, Borne

J. Overbeeke, Haaksbergen

M. Paskamp-van Santen, Mander

Administratie:

't Inschrien, p/a Rijksmuseum Twente

Lasondersingel 129, 7514 BP Enschede

Postrekening nr. 832196 t.n.v. de penningmeester v.d. Oudheidkamer Twente

Bank: Algemene Bank Nederland N.V., Enschede rek. nr. 59.27.45.651

Abonnementsprijs *f* 15, – per jaar

Losse nummers *f* 5, – (exclusief portokosten).

Uitgave van de Vereniging Oudheidkamer 'Twente'

Overname van de inhoud, in welke vorm dan ook, is niet toegestaan zonder schriftelijke toestemming van de redactie.

In memoriam D. Jordaan JGHzn.

Op donderdag 7 september j.l. overleed onze oudvoorzitter en erelid, de heer Dick Jordaan JGHzn., op vijfenzeventigjarige leeftijd, na een langdurig en ingrijpend ziekteproces.

Op deze plaats willen we ingaan op de grote betekenis, die hij voor de Vereniging Oudheidkamer "Twente" heeft gehad.

De heer Jordaan groeide als het ware op met onze vereniging: Vanaf zijn jeugd werd hij door zijn vader, eveneens bestuurslid, bij de verenigingsactiviteiten betrokken en werd hem de belangstelling voor de streekcultuur van jongs af aan bijgebracht.

Door zijn intelligentie was hij in staat om van een groot aantal aspecten van de streekcultuur diepgaand kennis te verwerven en die kennis in de praktijk aan te wenden. Vanwege die grote kennis, maar zeker ook door zijn aimabele wijze van omgaan met mensen, werd hij al snel aangezocht voor een aantal bestuursfuncties, terwijl hij tevens, vaak in een leidende rol, betrokken was bij de opstart van nieuwe streekcultuurorganisaties.

Zo was hij bestuurslid van de Vereeniging tot Beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis en van Het Overijssels Landschap, oprichter en voorzitter van de Historische Kring Haaksbergen en voorzitter van de afdeling Musea, Oudheidkunde en Monumenten van de Culturele Raad voor Overijssel. Ook van het Jaarboek Twente was hij oprichter en voorzitter.

Van de Foundation Jordaan-Van Heek en van de Stichting Edwina van Heek was hij resp. voorzitter en vice-voorzitter.

En, uiteraard was hij van april 1959 tot april 1985 voorzitter van onze Vereniging Oudheidkamer "Twente".

Hij heeft zijn voorzitterschap ingevuld met veel vernieuwingswerk. In feite was onze vereniging tot zijn aantreden een vrij elitaire aangelegenheid, waarin het bestuur regelmatig bijeenkomsten hield van deels bestuurlijke, maar vooral ook van inhoudelijke aard. Met elkaar boomde men over onderwerpen uit de streekcultuur.

Voor de leden was er gratis toegang tot het Rijksmuseum "Twenthe" en, naar ik meen, een excursie en een lezing per jaar.

Dick Jordaan veranderde dat als volgt.

Hoewel de collectie qua beheer was uitbesteed naar het museum, ontstond er toch een grotere band, doordat men betrokken was bij de presentatie en zich actiever bezighield met de aankopen ter completering van de collectie.

Ook manifesteert het bestuur, en dus de vereniging, zich krachtiger naar de leden: Er werden per winterseizoen zes lezingavonden van goed gehalte georganiseerd en in de zomer drie excursies. De in-

brenge van de voorzitter bij dit alles was onmiskenbaar: Doordat hij zat op een knooppunt van informatie via zijn overige functies, had hij veel invloed op sprekerskeuze en op bestemmingen voor excursies.

Toen onze vereniging begon met het organiseren van cursussen, vervulde hij daarbij een initiërende rol, vanuit de visie, dat een levende vereniging gebaat was bij via kennisvermeerdering geactiveerde leden. Ook nam hij het initiatief tot het verenigingsorgaan 't Inschrien.

Belangrijk is ook te vermelden zijn sympathie tot de activiteiten van de Twente-academie. In principe bleek hij zelfs bereid, daartoe gevraagd, deze activiteit onder te brengen in de Oudheidkamer "Twente". Dat dit uiteindelijk geen doorgang heeft gevonden vond zijn reden in het feit, dat in die periode een toename van Twentse activiteiten in het Rijksmuseum "Twenthe" de rijksstatus van dit museum onder druk zou zetten. Dit risico achtte hij toch te groot. Toen hij zijn voorzitterschap, door zijn ziekte gedwongen, moest neerleggen, liet hij zijn opvolgers een actieve, midden in de hedendaagse maatschappij staande vereniging na, die zich actief bezighoudt met alle aspecten van de streekcultuur voor de gehele regio Twente.

De Vereniging Oudheidkamer "Twente" houdt zijn nagedachtenis vanwege zijn stimulerende kracht en warme menselijkheid in hoge eer.

J.J.H. Meijer
voorzitter

Veldwijk, een herenhuis in Tubbergen

Inleiding

De aanleiding tot deze publicatie is een aantekening van de hand van mr. G.J. ter Kuile sr. dat de bekende katholieke staatsman en oprichter van de Rooms Katholieke Staatspartij, dr. Herman J.A.M. Schaepman (1844-1903), in tegenstelling tot wat men tot nu toe aangenomen heeft niet op de havezate de Eeshof te Tubbergen geboren is. In zijn eigen doorschoten exemplaar van zijn boek over de havezaten in Twente uit 1911 schreef hij in het hoofdstuk betreffende de genoemde havezate de volgende woorden: "Dr. Schaepman is niet op Huis Eschede geboren maar in het huis bewoond door notaris van den Bosch, ietwat ten Z.O. van Dorp Tubbergen"¹.

Deze intrigerende tekst leidde tot een uitgebreid bronnen- en literatuur-onderzoek wat de exacte plaats van Schaepmans geboorte was. Zijn geboorteakte en die van zijn broers en zusters² alsmede het oudste bevolkingswijkboek van de gemeente Tubbergen³ vormden de voornaamste archivalische bronnen. Daarnaast was het gepubliceerde verslag van H. Boom van zijn bezoek aan Tubbergen, waarvan Schaepman's vader burgemeester was, tijdens zijn rondreis in Overijssel in 1846, een interessante bron⁴. Uit dat onderzoek is gebleken, dat de bewering van Ter Kuile onjuist geacht moet worden.

Verder bleek het daarna ingestelde onderzoek naar het door notaris Van den Bosch bewoonde huis bijzonder veel historisch interessante gegevens opgeleverd te hebben, die hieronder volgen.

1. Ontstaansgeschiedenis

Op 23 september 1820 vond op het erva Nijhuis in de buurschap Tubbergen om tien uur 's-morgens een vergadering van het bestuur van de marke Tubbergen plaats. Het enige agendapunt vormde het

verzoek van de schout van de gemeente Tubbergen, mr. Louis Johannes Barendtzen, om toewijzing van enige markegrond voor het laten zetten van een huis met tuin en moestuin. De aanleiding hiervoor was de verkoop van het door hem gehuurde huis de Eeshof door Theodor A.J. baron von Heyden aan Maximiliaan F.C.F. von Bönninghausen, die drie dagen eerder had plaatsgevonden⁵. Gezien het belang van de marke om het woonhuis van de schout binnen de marke te hebben en de door Barendtzen bewezen en nog te bewijzen diensten besloot het markebestuur eenparig om twee mudde, gelegen bij de Tubberger Windkorenmolen "In 't Veld", gratis aan hem af te staan. Als bewijs van eigendom van dat perceel grond, dat aan het begin van de weg van Tubbergen naar Reutum ligt, zou een afschrift van deze resolutie aan de nieuwe eigenaar worden afgegeven.⁶ Zo verrees enige tijd later een huis, dat Veldwijk genoemd werd.⁷

2. De periode 1820-1844.

De bouwheer mr. Louis Johannes Barendtzen werd op 23 november 1780 te Amsterdam geboren.⁸ Na zijn rechtenstudie aan de Academie van Harderwijk in de jaren 1802-1810⁹, vestigde hij zich als advocaat in Ootmarsum.¹⁰ Met zijn echtgenote Johanna Christina Smits en zijn vader Andries woonde hij er reeds sinds zijn huwelijk in 1808.¹¹ Doch niet voor lang, want in 1811 werd hij tot schout van de gemeente Tubbergen benoemd.¹² Hierheen verhuisde hij met zijn gezin en zijn vader in november 1811 en huurde van Theodor A.J. baron von Heyden te Nienborg (Westfalen) het huis de Eeshof. Behalve schout (sinds 1825 burgemeester) en advocaat was Barendtzen sinds 1816 ook notaris.¹³

Wie de bouwmeester van het huis Veldwijk was en hoelang de bouw duurde, is niet bekend.¹⁴ In 1822 blijkt Veldwijk reeds bewoond te zijn, toen Barendtzen op 18 maart van dat jaar f. 4000,- leende van jhr. Maximiliaan von Bönninghausen met zijn huis als onderpand. Het huis werd toen omschreven als volgt: "... een huis zonder nummer door den heer debiteur bewoond benevens de daarbij gelegen schuur met het garden of bouwland om het zelve gelegen ...". De omvang bedroeg ongeveer een bunder, acht roeden en 9 aren of 3 mudde.¹⁵ Behalve deze percelen had Barendtzen ook het gebruiksrecht van een ander perceel markgrond, dat eveneens bij Veldwijk lag. De marke Tubbergen verleende hem in 1823 toestemming om dat perceel als bleekveld te gebruiken.¹⁶

Korte tijd later bleek Veldwijk een huisnummer te hebben. Bij de aangifte van het overlijden van zijn echtgenote Johanna Christina Smits in 1824 werd het sterfhuis aangeduid met "Buurtschap Tubbergen, nr. 88".¹⁷ Haar nalatenschap omvatte de helft van het huis Veldwijk met de daarbijstaande schuur en weidegrond, groot ongeveer 70 roeden en viel toe aan haar weduwnaar en hun zes kinderen.¹⁸ In 1831 werd Veldwijk voor de tweede keer verhypothekend. Deze hypotheek was het gevolg van de vonnis van de rechtbank van de eerste aanleg te Almelo tijdens het proces, dat vijf landbouwers uit Vasse en een Ootmarsumse koopman tegen Barendtzen hadden aangespannen. Bij de afwikkeling van de veiling van de landerijen van het erve Veldhof te Mander in 1829 bleek Barendtzen hen de hoog-

Het huis Veldwijk en de Tubberger Winkkorenmolen "In 't Veld" in 1832. Detail van de kadastrale minuutplans 1823 (Gemeente Tubbergen, sectie L, 4e blad).

en inzategelden, groot in totaal f. 335,78, niet te hebben uitbetaald. Zodoende werd Barendtzen veroordeeld tot betaling van dat bedrag alsmede de kosten van het proces.¹⁹ Doch aangezien zijn financiële middelen te kort schoten, moest hij een hypotheek van in totaal f. 798,57 tegen 5% op zijn woning vestigen, waarbij de eisers in het genoemde proces als hypotheeknemers optraden.²⁰

Bij de instelling van het kadaster in 1832 werd Veldwijk kadastraal aangeduid met Gemeente Tubbergen, sectie L nr. 616, terwijl de moestuin en de overige landerijen de nummers 611-615 en 617 kregen.²¹ Vier jaar later bleek Barendtzen, die reeds sinds 2 januari 1832 geen burgemeester van Tubbergen was, wederom in ernstige financiële problemen te zitten. Nadat hij bij een familieberaad op 3 januari 1836 de volledige beschikking over de nalatenschap van Johanna Christina Smits van de voogd van hun drie nog minderjarige kinderen verkregen had²², verkocht Barendtzen op 21 juni daaropvolgend Veldwijk voor f. 4000,- aan jkvr. Anna M.H.E. von Bönninghausen. De koopster, die het enige kind van de reeds genoemde Maximiliaan was, verhuurde Veldwijk direct aan Barendtzen voor 90 gulden per jaar voor de duur van 5 jaar.²³ Zo kon de bouwheer als huurder op Veldwijk blijven wonen. In 1843 overleed jkvr. Von Bönninghausen te Ahaus en haar nalatenschap ging naar haar twee minderjarige zoons uit haar huwelijk met Hubert baron von Heyden.²⁴

Op 21 juli 1844 stierf de huurder Barendtzen in de buurschap Tubbergen. Hoewel het sterfhuis niet expliciet in zijn overlijdensakte aangegeven werd, moet aangenomen worden dat dat Veldwijk was.²⁵ Twee weken later op 3 augustus verkocht Hubert von Heyden, die als voogd van zijn kinderen optrad, Veldwijk onderhands voor f. 2400,- aan Joannes Ensink en Albertus Koopman, winkeliers te Tubbergen, die mede namens de andere 23 aandeelhouders van de Tubberger Windkorenmolen "In 't Veld" optraden²⁶.

Barendtzen's weduwe Maria Anna Boek-

man, met wie hij in 1827 hertrouwd was, zal vermoedelijk nog enige jaren op Veldwijk hebben gewoond, alvorens ze naar de gemeente Borne verhuisde.²⁷

3. De periode 1844 - 1922

De 25 aandeelhouders van de in 1796 gebouwde korenmolen²⁸ hadden gezamenlijk 29 aandelen, waarvan vier elk twee aandelen en de anderen elk één aandeel hadden. Onder hen waren er voorname-lijk middenstanders uit het dorp Tubbergen, waaronder leden van de families Van Langen, Essink, Leestemaker en Ten Winkel. Voorts enkele landbouwers uit de buurtschappen Tubbergen, Geesteren, Vasse en Mander.²⁹ Het nabijgelegen huis Veldwijk zal wel door de aandeelhouders zijn verworven omdat het tussen hun landerijen stond en bovendien was de verhuur ervan lucratief.

In 1850 blijkt de burgemeester van Tubbergen, Theodorus E.J. Schaepman met zijn gezin op Veldwijk te wonen. Daarvoor had hij sinds zijn benoeming in 1844 met zijn gezin en zijn vader op het huis de Eeshof gewoond, waar zijn eerste vier kinderen geboren werden³⁰, en waar de journalist Harm Boom in de herfst van 1846 een middagmaal genoot.³¹ Zijn vader, de oud-burgemeester van Haaksbergen Hermannus A.P. Schaepman overleed namelijk op 14 augustus 1850 op Veldwijk.³² Het huisnummer van Veldwijk bleek intussen gewijzigd te zijn in B 7933. De familie Schaepman zou het huis nog ruim 7 jaar bewonen. Vlak voor het vertrek van deze familie naar Arnhem in september 1857 werd op 19 september een veiling van de roerende goederen op Veldwijk gehouden, die de familie niet naar Arnhem kon meenemen.³⁴

De volgende huurder was de burgemeester van Tubbergen, jhr. mr. Lodi E.F.J. van Bönninghausen. Met zijn echtgenote J.Th.F. Charlotte baronesse von Heyden en hun zoontje Egon verhuisde hij van het huis Herickhave te Fleringen naar Veldwijk. Ze bleven er twaalf jaar lang wonen. In die jaren was ook een deel van de gemeente-administratie op Veld-

wijk gevestigd. Op 10 augustus 1868 brak er na een hevige onweer rond 6 uur in de namiddag brand uit op Veldwijk. De bliksem sloeg in door het raam boven de deur, baande zich verder een weg naar de zolder waar er brand ontstond. Het huis brandde in een uur geheel af. Van de inboedel bleef er niet over, maar het archief van de gemeente kon gelukkig gered worden³⁵. Lodi ging met zijn grote gezin weer op Herinckhave wonen.³⁶ Toen de herbouw gereedkwam, werden Lodi's moeder, Jeannette C.G. van Bönninghausen-Ellerbeck en zijn zuster Christina de nieuwe bewoners.³⁷ Van de aandeelhouders huurden ze het huis tot en met 1 november 1875 voor 187 gulden per jaar.³⁸ Gelijktijdig was ook het kadastrale nummer van het huis gewijzigd in L. nr. 2629.

In de loop der jaren was het aantal aandeelhouders van de korenmolen en Veldwijk door vererving en verkoop van aan-

delen van 25 in 1844 gestegen naar 53 in 1870. Doch het aantal aandelen, d.i. 29, bleef gelijk.³⁹ Door een beschikking van de arrondissementsrechtbank te Almelo van 28 juni 1870 moesten de korenmolen en Veldwijk publiekelijk geveild worden. Vermoedelijk hadden de aandeelhouders zoveel schulden, wat een veiling noodzakelijk maakte. Deze veiling vond op 11 en 18 augustus 1870 in de herberg van Bernardus Hollink te Tubbergen plaats. Zowel Veldwijk als de korenmolen gingen respectievelijk voor 5115 en 2800 gulden naar Hubert baron van Heyden en zijn zoons uit zijn eerste huwelijk, Wennemar en Eduard. Weer waren de Von Heydens eigenaars van Veldwijk.⁴⁰ Achtereenvolgens stierven Eduard en Hubert in 1879 en 1881 waardoor hun rechten op het huis Veldwijk vererfd op Wennemar van Heyden.⁴¹ Twee jaar later in 1883 droeg Wennemar Veldwijk en de korenmolen samen met het huis Eeshof en de daaronder ressorterende goederen voor in totaal 46.000 gulden over aan zijn halfbroer jhr. Julius Egon von Heyden.⁴²

Jeannette van Bönninghausen-Ellerbeck en haar dochter Christina, die grootmoeder en tante van Julius Egon waren, bleven tot aan hun overlijden op Veldwijk wonen. Bij het overlijden van Jeannette in november 1883 had haar kleinzoon nog de huur - toen bedragende f. 203,- van haar tegoed.⁴³ Toen het huis door het overlijden van Christina in 1886 leeg kwam te staan, werd het verhuurd aan de notaris Gerardus van den Bosch tot 1 november 1889. Met zijn broer Joseph en zuster Antonetta Catharina verhuisde Gerardus van het sinds 1863 door hen bewoonde huis aan de Grotestrat 44 naar Veldwijk.

De familie Von Heyden bleek intussen grote moeite te hebben om hun financiën op orde te houden, waardoor de familie al hun goederen, waaronder dus ook Veldwijk, duchtig met hypotheeken moesten bezwaren.⁴⁵ Om aan hun financiële verplichtingen te kunnen voldoen hadden ze in de loop van de jaren reeds diverse goederen van de hand gedaan.⁴⁶ In 1887 kwamen Veldwijk, de korenmolen en enkele nabu-

jhr. mr. L.E.F.J. von Bönninghausen (1828-1910) (foto: mevr. R. Kemperink-Liedenbaum te Tubbergen).

Het huis de Eeshof blijkt toch het geboortehuis van dr. H.J.A.M. Scheapman te zijn. Prentbriefkaart van plm. 1925.

rige erven aan de beurt. Ten overstaan van de Almelose notaris W.L. Bruist jr. vond op 10 en 25 oktober de veiling van deze goederen in de reeds genoemde herberg van Bernardus Hollink plaats. Het huis Veldwijk en de korenmolen maakten deel uit van de eerste elf van de in totaal 35 percelen. Een der gegadigden was Louis George Johannes Barendtzen, een zoon van de bouwheer en tevens gemeente-ontvanger van Tubbergen. Voor zijn geboortehuis met tuin en moestuin bood hij 2590 gulden. Bij de definitieve veiling werd de massa van de eerste elf percelen toegewezen van Joseph van den Bosch. De elf jaar jongere broer van de notaris werd voor in totaal 5731 gulden de nieuwe eigenaar van Veldwijk en de korenmolen.⁴⁷

Joseph van den Bosch, afkomstig uit een zeer vermogende patriciaatsfamilie uit het Noordbrantse dorp Udenhout, was sinds de benoeming van zijn broer Gerardus tot notaris te Tubbergen in 1863⁴⁸, als

notaris-klerk bij hem werkzaam.⁴⁹ Kort na de verwerving van Veldwijk ging hij in de gemeente-politiek. In 1889 werd hij lid van de gemeenteraad van Tubbergen en het jaar daarop wethouder, welke post hij ruim 17 jaar zou vervullen.⁵⁰ Hoewel Joseph de eigenaar van Veldwijk was, werd Gerardus in de bevolkingsregisters altijd als hoofdbewoner aangeduid.⁵¹ Sinds 1895 woonde hun neef Herman J.G. Eenhuis, de oudste zoon van hun zuster Maria Francisca, bij hen in.⁵² Hij werkte een tijdje als klerk bij zijn oom Gerardus doch werd later chichorei-fabrikant. Zijn zuster Maria Antonia Eenhuis vond tevens onderdak op Veldwijk, nadat zij van haar echtgenoot dr. R.J.A. Waanders was weggelopen.⁵³

In 1901 bleek Veldwijk gedeeltelijk gesloopt en herbouwd te worden. Het kadastrale nummer 2629 werd toen samen met de nrs. 2630 en 2631 gewijzigd in nr. 3510.⁵⁴ Na het overlijden van Antonetta

Cahtarina in mei 1914 verlieten twee bewoners het huis Veldwijk: in september 1915 beëindigde de inmiddels 85-jarige Gerardus zijn notaris-praktijk en vertrok naar zijn geboorteplaats Udenhout⁵⁵; zijn nicht Maria Antonia Eenhuis volgde twee jaar later zijn voorbeeld.⁵⁶ Met zijn neef Herman en diens echtgenote Maria Johanna ten Bos en hun kinderen bleef Joseph achter op Veldwijk. Op 29 september 1922, drie jaar na zijn aftreden als gemeenteraadslid, stierf Joseph van den Bosch op Veldwijk. Krachtens zijn testament van 8 september 1922 ging zijn nalatenschap naar zijn neven Herman en Gerardus Eenhuis.⁵⁷

4. De periode 1922-heden.

De gebroeders Eenhuis waren de kinderen uit het in 1866 gesloten huwelijk van Maria Francisca van den Bosch en de grutter en bleker Johannes Hermannus Eenhuis en waren respectievelijk in 1869 en 1873 in Ootmarsum geboren. De familie Eenhuis was een goeude mid-

denstandsfamilie, die door vererving in het bezit kwam van onder andere de cichorei-fabriek te Albergen en de Veermolen te Geesteren.⁵⁸ Herman vertrok al spoedig met zijn gezin naar zijn cichoreifabriek te Albergen. Veldwijk werd toen verhuurd aan notaris J.P.J. van den Avort en zijn gezin tot en met 1928 verhuurd werd.⁵⁹ Zes jaar lang bleef Veldwijk, waarvan het huisnummer B 79 in 1923 in A 135 gewijzigd werd, met de Tubberger Wind-korenmolen onderverdeeld in het bezit van de beide broers. Bij de scheiding en deling op 19 november 1928 werd Veldwijk met de korenmolen aan Herman toegeedeeld.⁶⁰ Slechts vijf weken lang was hij eigenaar van Veldwijk. Op 28 december 1928 deed hij het huis met de daarbij gelegen schuur en de tuinen voor 9000 gulden van de hand aan Gerardus Kemperink, caféhouder en timmerman te Tubbergen.⁶¹ Doordat Kemperink de vereiste koopsom niet meteen op tafel kon leggen verstrekte Eenhuis hem op diezelfde dag een hypotheek ter grootte van de

Prentbriefkaart van plm. 1900, waarop uiterst rechts het huis Veldwijk te zien is.

koopsom tegen 4½%.⁶² Kemperink bleek Veldwijk als beleggingsobject gekocht te hebben, want net als andere huizen in Tubbergen die hij in de loop van de jaren had verworven en nog zou verwerven bracht hij Veldwijk naderhand in verhuur. Na het overlijden van Gerardus Kemperink en zijn echtgenote Gesina Mensink in respectievelijk 1930 en 1933 behoorde Veldwijk 12 jaar lang gezamenlijk toe aan hun twee zoons en drie dochters. Vlak na de bevrijding in 1945 stierf de jongste dochter Maria Gezina en haar aandeel in Veldwijk verviel op haar oudste zuster Hendrika Maria (beter bekend als "Kresters Dieka"). In 1946 vond de scheiding en deling van het huis Veldwijk met aanhorigheden plaats. Aan de oudste drie kinderen Johannes Bernardus, Hendrika

Maria en Hermannus Bernardus Kemperink werd elk ⅓ onverdeeld gedeelte toegescheiden. Wel moesten ze hun andere zuster Maria Geertruida uitkopen, terwijl Hendrika Maria nog een extra geldbedrag ontving.⁶³ Het huis Veldwijk wisselde in 1970 weer van eigenaars. Op 8 april van dat jaar droeg Johannes Bernardus met zijn broer en zuster hun rechten op Veldwijk over aan zijn twee dochters Gezina G.Th. Hemmer-Kemperink te Nijmegen en haar halfzuster Bernadette G.H.M. Elferink-Kemperink te Soest.⁶⁴

Al gauw na de verwerving in 1929 werd het huis Veldwijk en de achter het huis staande schuur verbouwd.⁶⁵ De schuur werd namelijk geschikt gemaakt voor de bewoning en achtereenvolgens aan de familie Möller en mejuffrouw H. Dolders ver-

De gemeenteraad van Tubbergen bijeen op 7 mei 1907, tweede van links: J.J. van den Bosch (1844-1922). Naast hem, met ambtsketen, burgemeester jhr. mr. L.E.F.J. van Bönninghausen (1828-1910). (foto: J.G. Oude Vrieling te Tubbergen).

huurd. In de jaren zeventig geraakte de voormalige schuur in groot verval en viel omstreeks 1980-1982 onder de sloophamer. Na de splitsing van Veldwijk in twee gedeelten werd het linkergedeelte (gezien vanaf de straat) eerst verhuurd aan de familie Veldman, die er tijdelijk een klein café had. Na een kleine verbouwing in 1955⁶⁶ verhuurde de familie Kemperink dat gedeelte, dat in 1938 van A 135 in A 369 hernummerd werd, achtereenvolgens aan de families Holsink, ten Cate, Hofste en Debski. Momenteel wordt dat gedeelte, sinds 1967 plaatselijk bekend als Reutummerweg 3, door de familie Lucassen bewoond.

Na enige jaren als noodlokaal van de kleu-

terschool gefungeerd te hebben werd het rechtergedeelte in 1938 verhuurd aan de architect J.H. Perik en zijn gezin, die er ook zijn kantoor vestigde. Na het vertrek van zijn weduwe H. Perik-Schurink in 1963 werd het rechtergedeelte, waarvan de huisnummer A 369 in 1960 in A 369a gewijzigd werd, in tweeën gesplitst. Terwijl het hieruit ontstane achterste deel, nu Reutummerweg 3a, sindsdien tot op heden aan de familie Withag verhuurd wordt, kwamen de families Bekhuis en Willems achtereenvolgens op het voorste gedeelte met het huisnummer 5 te wonen. Sinds het vertrek van de familie Willems in 1980 woont hier thans de familie Smit.⁶⁷

J.H. Wigger

Het huis Veldwijk in 1959. (foto: J.G. Oude Vrielink te Tubbergen).

De eigenaren van het huis Veldwijk.

1820-1836: mr. Louis Johannes Barendtzen (1780-1844).

1836-1843: jkvr. Anna Maria Hildegarda Elisabeth von Bönninghausen (1818-1943).

1843-1844: De minderjarige gebroeders Von Heyden gezamenlijk: Adolf Jozef Otto Wennemar Deiderik Johannette baron von Heyden (1840-1885) en Leopold Eduard Rudolf Julia Anton Theodor baron von Heyden (1842-1879).

1844-1870: De aandeelhouders van de Tubberger Windkorenmolen "In 't Veld" gezamenlijk.

1879-1881: Hubertus Ignatius Bernardus Theodorus baron von Heyden (1815-1881) en zijn zoons Adolf Jozef Otto Diederik Johannette baron von Heyden (1840-1885) en Leopold Eduard Rudolf Julia Anton Theodor baron von Heyden (1842-1879).

1881-1883: Adolf Jozef Otto Wennemar Diederik Johannette baron von Heyden (1840-1885).

1883-1887: jhr. Julius Egon Emanuel Theodorus Hubertus von Heyden (1854-1925).

1887-1922: Josephus Jacobus van den Bosch (1844-1922).

1922-1928: De gebroeders Eenhuis gezamenlijk: Hermannus Johannes Gerardus Eenhuis (1869-1939) en Gerardus Josephus Maria Eenhuis (1873-1947).

1928: Hermannus Johannes Gerardus Eenhuis (1869-1939).

1928-1933: Gerardus Kemperink (1861-1930) en Gezina Mensink (1862-1933).

1933-1970: De kinderen van Gerardus Kemperink en Gesina Mensink gezamenlijk: Johannes Bernardus Kemperink (1890-1972), Hermannus Bernardus Kemperink (1895-1974), Hendrika Maria Kemperink (1897-1975), Maria Geertruida Kemperink (1899-1951), Gezina Johanna Kemperink (1901-1945).

1970-heden: De twee kinderen van Johannes Bernardus Kemperink gezamenlijk: Gesina Geertruida Theresia Kemperink, echtgenote van J.A.C. Hemmer (* 1928)

en haar halfzuster Bernadette Gezina Hermina Maria Kemperink, echtgenote van mr. H.H. Elferink) (*1943).

noten:

- 1 G.J. ter Kuile, sr., **Geschiedkundige Aanteekeningen op de Havezathen van Twenthe**, (Almelo, 1911), p. 89-93. Het doorschoten exemplaar, voorzien van allerlei aantekeningen na 1911 bevindt zich in de tot nu toe nog ongeïventariseerde Collectie Ter Kuile (aanwinst 1974) op het Rijksarchief in Overijssel (RAO). Deze aantekening is te vinden tussen p. 92 en 93.
- 2 Zie ook **Nederlands Patriciaat**, 26 (1940), p. 273-298, i.h.b. 286.
- 3 Gemeente-archief Tubbergen (GA Tubbergen), Bevolkingsregister Wijkboek A-C, 1850-1860.
- 4 H. Boom, **Mijne Reispottefeuille of Omzwervingen door Overijssel in het najaar van 1846, ernstig en luimig verteld door H. Boom, neef van den Drentschen Assessor**. (Zwolle, 1847), 82-98, i.h.b. 92-94.
- 5 RAO, A.J. Mensema, **Inventaris Notarissen in Overijssel, 1811-1905** (Zwolle, 1988), inv.nr. 4033, akte nr. 510.
- 6 RAO, A.J. Mensema, **Inventaris van de Archieven van de marken in Overijssel, 1300-1942**, (Zwolle, 1978) (Markearchivalia), inv.nrs. 1335, p. 23 en 1336 (resolutie van 23 september 1820).
Zie ook in: "De Eeshof te Tubbergen, Schaepmans geboortehuis heeft bewogen historie" in **De Mars, maandblad voor Overijssel**, (1957), p. 5-7 i.h.b. 6.
- 7 De naam Veldwijk werd in 1832 voor het eerst in de stukken genoemd. RAO, Kadaster Minuutplannen 1832, inv.nr. 1222.
- 8 Gemeentearchief Amsterdam, D.T.B. 31/26 V.
- 9 D.G. van Epen, **Album Studiosorum Academiae Gelro-Zutphaniae** ('s-Gravenhage, 1904), p. 157b (4 januari 1802) en 164b (4 februari 1810).
- 10 RAO, Statenarchief (Inv. Ter Kuile), inv.nrs. 4000 (13 Sprokkelmaand 1810) en 6520 (dispositie van de Landdrost van 15 Sprokkelmaand 1810 no. 2).
- 11 RAO, Archieven van de Kwartierdrost van Almelo (1807-1810) en van de Onderprefect van Almelo (1811-1813), inv.nr. 303 (Vader en zoon Barendtzen komen voor in de Registre Civique van het Arrondissement Almelo, kanton Ootmarsum onder de nrs. 10702 en 10703.)
- 12 RAO, Statenarchief (Inv. Ter Kuile), inv.nr. 6933 (Verbaal van de Prefect van het Departement van de Monden van den IJssel d.d. 16 november 1811, nr. 10).
- 13 Mensema, **Notarissen in Overijssel**, p. 173-174 en 201.

- 14 Tevergeefs is gekeken in de boeken van de bekende Tubbergerse timmerman Egbert Boerrigter (c. 1748-1819) naar mogelijke aantekeningen over de bouw van Veldwijk. Zie ook A. Mulder-Essink: "Uit de boeken van Boerrigter" in: **Jaarboekje van de Historische Kring Vasse, Mander en Hezigen 1986/1987**, p. 51-66 en en dat van 1987/1988, p. 11-25.
- 15 RAO, Notarissen in Overijssel, inv.nr. 141, akte nr. 29 (d.d. 18 maart 1822).
- 16 RAO, Markearchivalia, inv.nr. 1336, (resolutie d.d. 15 april 1823).
- 17 RAO, Burgerlijke Stand Gemeente Tubbergen, Register van overlijden van 1824, akte nr. 67.
- 18 RAO, Memories van Successie, kantoor Almelo, inv.nr. 13, d.d. 15 april 1825.
- 19 RAO, Archief Rechtbank 1e aanleg Almelo, inv.nr. 45, p. 13-14 en 65-67.
- 20 RAO, Hypothecaire Boekhouding Kantoor Almelo, 1811-1832, inv.nr. 479, akte nr. 94.
- 21 RAO, Oorspronkelijk Aanwijzende Tafels der Eigenaren van Gebouwde en Ongebouwde Eigendommen, inv.nr. 77 (Gemeente Tubbergen, sectie K-L), en Kadaster Minuutplans 1832, inv.nr. 1222 (Gemeente Tubbergen, sectie L, 4e blad).
- 22 RAO, Archief Vrederegerecht Ootmarsum, inv.nr. 9, akte 3.
- 23 RAO, Notarissen in Overijssel, inv.nr. 2821, akte nr. 81.
- 24 GA Tubbergen, doos 341, nr. 10. Volgens het hierin bevindende afschrift van de akte van huwelijksvoorwaarden van 9 februari 1839 was dat zo bepaald.
- 25 RAO, Burgerlijke Stand Gemeente Tubbergen, Register van Overlijden 1844, akte nr. 52.
- 26 RAO, Kadaster Kantoor Almelo, Register van Overschrijvingen, deel 27, akte nr. 112.
- 27 RAO, Burgerlijke Stand Gemeente Borne, Register van Overlijden van 1876, akte nr. 83. Op 18 november 1876 overleed ze in de buurtschap Hertme.
- 28 RAO, Markenarchivalia, inv. nr. 1335, p. 11-12. Zie ook H. Hagens, **Molens, Mulders en Meesters**, (Hengelo, 1978), p. 460 en 465.
- 29 RAO, Kadaster Kantoor Almelo, Register van Overschrijvingen, deel 27, akte nr. 112.
- 30 In de jaren 1844-1848 trad de landbouwer Johannes Lenferink, wonende op Buurtschap nr. 47a (tegenover de Eeshof), telkens op als één van de aangevers van de geboorten. In de jaren 1850-1855 was de korenmolenaar Albertus Littelink één van de aangevers van de geboorten van de andere kinderen.
- 31 Zie noot 4.
- 32 RAO, Burgerlijke Stand Gemeente Tubbergen, Register van Overlijden 1850, akte nr. 68. Zijn zoon Th.E.J. Schaepman en zijn buurman, de korenmolenaar Albertus Littelink hadden zijn overlijden aangegeven! Littelink kwam in 1848 op het intussen gebouwde huis bij de molen te wonen!
- 33 GA Tubbergen, Bevolkings-register Wijkbroek A-C (1850-1860), nr. B 79.
- 34 RAO, Notarissen in Overijssel, inv. nr. 4077, akte nr. 407.
- 35 **Provinciale Overijsselsche en Zwolsche Courant** van 14 augustus 1868.
- 36 RAO, Kadaster Kantoor Almelo, Register van Overschrijvingen, deel 168, akte nr. 2.
- 37 GA Tubbergen, Bevolkingswijkboek A-C (1870-1880), B nr. 79.
- 38 RAO, Notarissen in Overijssel, inv. nr. 4092, akte.nrs. 770-772.
- 39 RAO, Notarissen in Overijssel, inv. nr. 4092, akte nrs. 770-772.
Zie ook: Kadaster Kantoor Almelo, Register van Overschrijvingen, deel 54 (akte nr. 69), en voorts in deel 87 (akte nr. 48), deel 83, (akte nr. 79), deel 103 (akte nrs. 40 en 50), deel 114, (akte nr. 36), deel 124 (akte nr. 112), deel 126 (akte nr. 29), deel 138, (akte nr. 72) en deel 163, (akte nr. 104).
- 40 RAO, Notarissen in Overijssel, inv. nr. 4092, akte. nrs. 770-772.
- 41 RAO, Memories van Successie, Kantoor Almelo, inv. nrs. 128, reg. IV-nr. 4/3529 en 131, reg. IV-nr. 4/5571.
- 42 RAO, Kadaster Kantoor Almelo, Register van Overschrijvingen, deel 251, akte nr. 118.
Ibidem, deel 280, akte nr. 18. In 1887 werd tussen Julius Egon van Heyden en zijn broers en zusters, allen uit het tweede huwelijk van hun vader Hubert met jkvr. Clementine M.F. van Bönninghausen (een nicht van diens eerste echtgenote Mimi), een onderhandse scheiding en deling van de nalatenschap van hun beide ouders getroffen. Julius Egon bleef eigenaar van het huis Veldwijk
- 43 RAO, Memories van Successie, Kantoor Almelo, inv. nr. 136, reg. IV-nr. 4/8487.
- 44 Gemeentearchief Tubbergen, Bevolkingswijkboeken A-C (1860-1870) en (1880-1890), nr. A 17 K. (in 1960 aangeduid met Grotestraat nr. 40).
- 45 RAO, Kadaster Kantoor Almelo, Register van Inschrijving van Hypotheekrechten, deel 47, akte nrs. 29 en 103, deel 48, akte nrs. 174 en 199, deel 49, akte nrs. 16, 20 en 214, deel 50, akte nr. 147, deel 51, akte nr. 82 en deel 56, akte nr. 27.
- 46 Ter Kuile, **Havezathen in Twente**, p. 92.
- 47 RAO, Notarissen in Overijssel, inv. nr. 266, akte nrs. 1529 en 1537.
- 48 Hij werd bij K.B. van 5 juni 1863, nr 47 benoemd.
- 49 Gemeentearchief Tubbergen, Bevolkingswijkboeken A-C (1860-1870) en (1880-1890), nr. A 17 K. (in 1960 aangeduid met Grotestraat nr. 40).
- 50 RAO.
- 51 GA Tubbergen, Bevolkingswijkboek A-C (1880-1890), nr. B 79.
- 52 GA Tubbergen, Bevolkingswijkboeken A-C (1890-1900, 1901-1910, 1911-1923), nr. B 79. (Zij het met onderbreking van enige jaren, toen hij in Albergen woonde.)
- 53 GA Tubbergen, Bevolkingswijkboeken A-C (1901-1910) en 1911-1923), nr. B 79.
- 54 Dienst van het Kadaster en Openbare Registers (KADOR te Zwolle, Artikelgewijze legger van de

De markegrens van Berghuizen II

In het nu volgende moerasbosje liggen wel veel dikke stenen, maar steen **2022-10** 'Achter Schop Bertels nije camp' evenals het exacte grensverloop zijn moeilijk aan te wijzen.

De volgende steen ligt vóór het Lossers voetpad of het Binnenweggetje 'In Haermans maete': **2022-11**. De steen heeft altijd plat in de hoek tegen de steile wal gelegen, maar enkele jaren geleden heeft men hem wat hoger op gezet. Scholte Fleeer zag hierop dikwijls 'nen onkloaren' zitten. Hij wist dit na een woest gevecht naar zijn eigen, nabijgelegen, land te ver-

jagen: 'as doe op dien eigen laand wis zitten, mos zölfs wett'n, mer van 't miene blifs doe of.' 'An die funder vor die Haerstege an den Losser wech' ligt, dik met mos begroeid, **2022-12**, 'nen duuvelssteen', die men vroeger in het donker niet durfde te passeren zonder een kruisteken te slaan. De steen heeft aan de bovenkant een oor in de vorm van een kuiltje. Hoort de steen 's nachts de klokken 12 uur slaan, dan draait hij zich om. Vlak bij deze steen is ooit eens iemand dood aangetroffen.

Bij 't Lage Venterink werden wel eens een haas en een kat gezien, die mensen, die ze zagen, ziek maakten.

'In den wal van ventringskamp' ligt **2022-13**. De wal maakt deel van een oud landweren-stelsel, dat rond 1600 ook als zodanig genoemd wordt. In de dalweide rechts ontspringt de Ellen- of Dellen-beek. Uit deze bron kwam een grijs veulen, dat langs de beek naar de Elsmors gaat, waar 't verdwijnt. Hetzelfde veulen zag men in de Haarsteeg, evenals een spookdier ter grootte van een hond. Een boer sloeg driemaal vergeefs naar een lastige kat en werd daarna drie dagen ziek. Er zijn geheel in het rood geklede soldaten gezien, waarvan er op de Postweg trouwens meer rondwaren, en 'nen boschoppen-keerl', die zware lasten voor je droeg. Bij het Hoge Venterink ontmoet men drie gleunigen, die naar de Lonnekerberg lopen.

De grens kruist de Postweg en lag 'Bij Hurrekottenkamp in't valt' steen **2022-14**. De steen heeft men reeds lang geleden laten zakken, maar zal bij het aanleggen van de E-8 weer te voorschijn moeten komen!

Tot voor enkele jaren lagen langs de grens aan de overzijde van de weg Oldenzaal - Losser een hele rij dikke stenen. Welke nu precies **2022(32)-15**, 'In 't velt an die Rechterhand van Oldenzel na Losser te fueren' was, is moeilijk meer na te gaan.

Slechts weinig verder ligt **2022-32**, 'nen kruussteen' of driemarkenstein 'int velt

gemeente Tubbergen, artikel nr. 3635/59.

55 GA Tubbergen, Bevolkingswijkboek A-C (1911-1920), nr. B 79. Gerardus stierf aldaar op 27 juli 1917.

56 Ibidem.

57 RAO, Kadaster Kantoor Almelo, Register van Overschrijvingen, deel 785, akte nr. 89.

58 Hagens, **Molens**, p. 468-474.

59 GA Tubbergen, Bevolkingswijkboek A-C, (1911-1923), B 79 (in 1923 hernummerd in A 135).

60 RAO, Kadaster Kantoor Almelo, Register van Overschrijvingen, deel 785, akte nr. 89.

61 Ibidem, deel 785, akte nr. 133.

62 RAO, Kadaster Kantoor Almelo, Register van Inschrijvingen van hypotheekrechten, deel 310, akte nr. 13. De hypotheek werd in 1944 geheel afgelost.

63 RAO, Kadaster Kantoor Almelo, Register van Overschrijvingen, deel 1072, akte nr. 90. In 1937 vond reeds de scheiding en deling van het grootste deel van de ouderlijke nalatenschap plaats, zie hiervoor in deel 950, akte 11.

64 RAO, Kadaster Kantoor Almelo, Register van Overschrijvingen, deel 1698, akte nr. 27. Bernadette is één van de kinderen van Johannes Bernardus Kemperink uit zijn tweede huwelijk met R. Liedenbaum, afkomstig uit Borne.

65 KADOR, Zwolle, Artikelsgewijze legger van de gemeente Tubbergen, art. nr. 4160/87.

66 KADOR, Zwolle, Artikelsgewijze legger Gemeente Tubbergen, artikelnr. 9045/14.

67 Hartelijke dank aan de heer J.H.G. Perik te Tubbergen, en de families Smit en Withag voor hun zeer waardevolle informatie!

ende scheidet die Lutter Marck, Berckhui-
sen ende Lonnick'er'. Deze steen is een
aantal jaren geleden door een boer uit de
omgeving weggesleept, maar dankzij de
bemoeienis van de Historische Sociëteit
Enschede/Lonneker weer op zijn plaats
teruggebracht.

Links een 'broak', een naam, die langs
markegrenzen vaker voorkomt.

2. De grens tussen de marken Berg- huizen en Rossum

2022-24, 'het rode steenken' ligt op de
grens van de marken De Lutte, Berghui-
zen en Rossum in het Roode Veld. Bij
deze steen werd dikwijls 't grijze veulen
gezien en tussen 't rode steenken en de
kerk in Rossum lopen spoken met kettin-
gen te rammelen. 's Nachts zat het 'poe-
delwiefke', een oud vrouwtje uit de buurt,
in de gedaante van een haas op deze grij-
ze veldkei en toen de Schuurboer eens
van dichtbij op deze haas schoot, ging hij
opzitten en poetste zijn snuit.

Hij kon de haas niet grijpen, omdat hij
steeds een stukje verder liep. Thuisgeko-
men werd hij ziek.

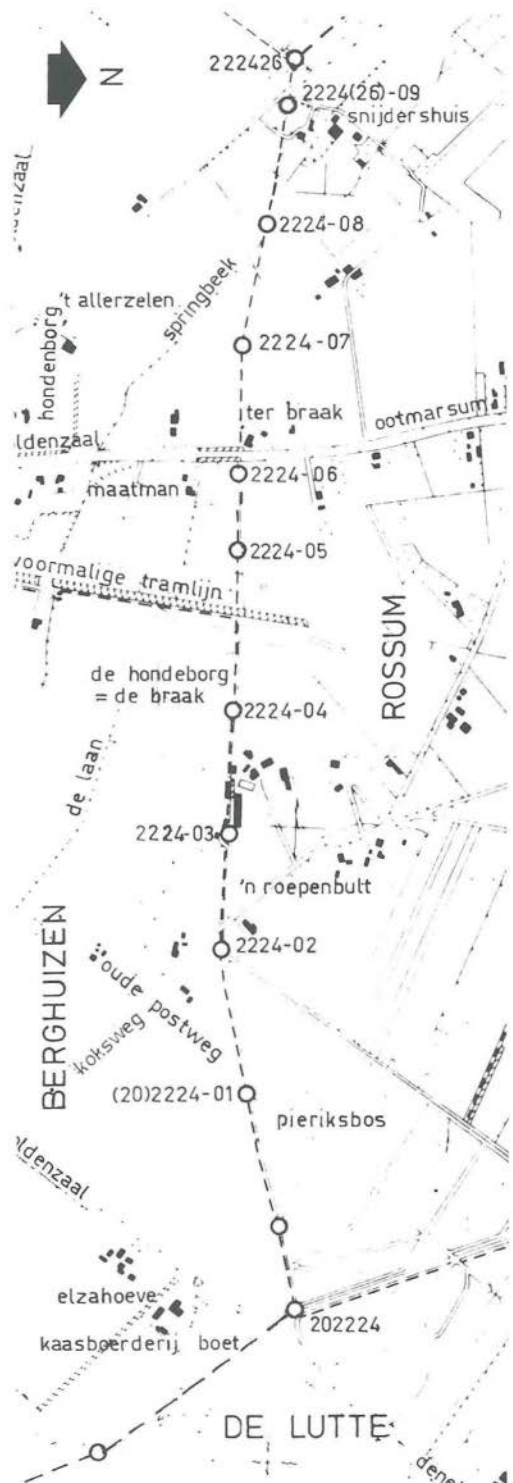
Na een **tussensteen** aan de rand van het
Pieriksbos volgt **(20)2224-01** aan de
Oude Postweg Oldenzaal - Denekamp.
Langs de markegrens voor ons liep in de
eerste wereldoorlog een smokkelpad. Bij
deze steen ging men verder over de
Oude Postweg richting Duitsland.

2224-02 staat op de hoek van het Pieriks-
bos vlak bij de Koksweg.

2224-03 ligt aan de rand van een sloot bij
het huis van de familie Kamphuis.

Rechts de roepenbult, welke naam mis-
chien samenhangt met de landweren,
die hier eens gelopen hebben. In het veld
links heeft men in de eerste wereldoorlog
fosforieten gegraven om er kunstmest van
te maken. Ze werden per smalspoor naar
het erve Sijenburg aan de Denekam-
perstraat gebracht en vandaar verder ver-
voerd.

NB: Bij een aantal kaarten is de lengte in-
gekort. Dit is aangegeven d.m.v. een
horizontale lijn.

2224-04 ligt, onder hakhout verscholen, aan de oostzijde van de Broak of Hondenburg op een oude walburcht. Van hieruit liep een landweer, eveneens Hondenburg genaamd, in westelijke en een 4-walslandweer in noordelijke richting. De Hondenburg zou in verbinding gestaan hebben met de Hunenburg in Volthe. Evenals daar is ook hier sprake van een hoge en een lage Hondenburg. In de buurt zijn uren gevonden.

De markegrens kruist na de Hondenburg de voormalige tramlijn, Oldenzaal - Deneenkamp.

De volgende steen **2224-05** ligt in een weide en **2224-06** vlak aan de weg, Oldenzaal - Ootmarsum bij het erve Engelbertink of Maatman.

Deze steen werd in 1826 Pastoorsteen genoemd, naar H. Bloemen, pastoor in Oldenzaal.

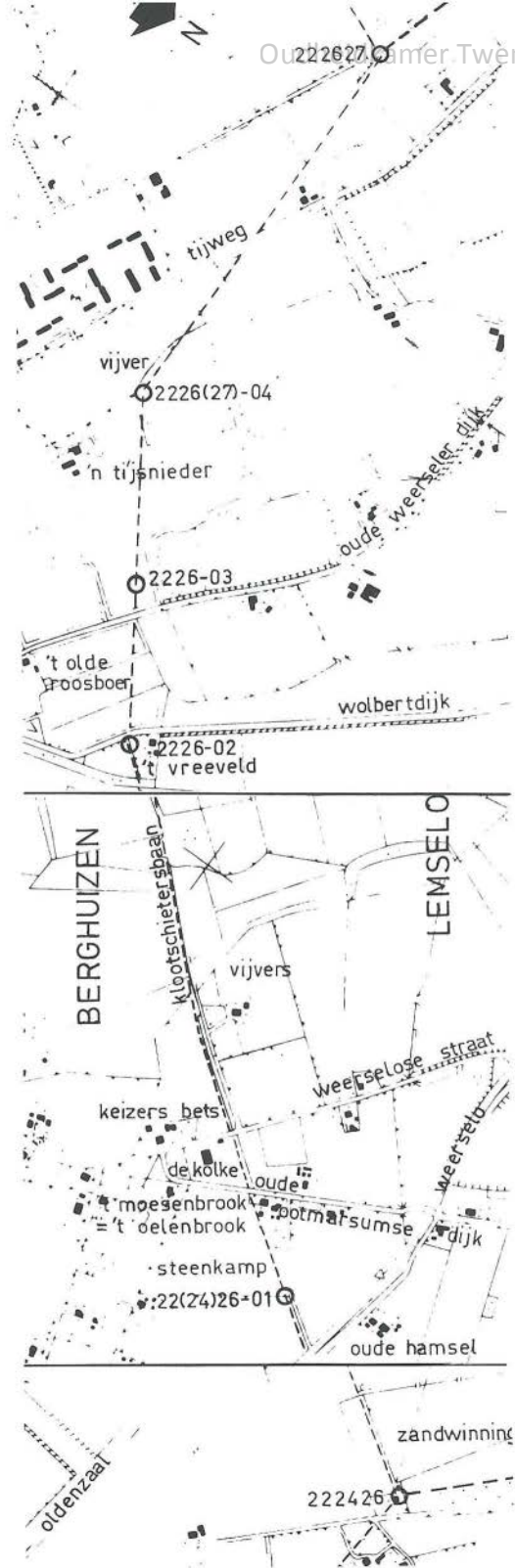
Achter de voormalige winkel van ter Braak lag in het onlangs 'gefatoseneerde' bouwland **2224-07**. Op 28 februari 1827 werd deze steen in het 'Procesverbaal van grensbepaling van het grondgebied der gemeente van Losser' omschreven als liggende in het bouwland van W. Stork.

De grens kruist de Springbeek, die links langs 't hooggelegen 'Allerzelen' loopt. Een merkwaardige naam in de buurt van Oldenzaal.

De volgende steen op het bouwland van 'n snieder **2224-08** is eveneens verdwenen. Mensen uit de buurt hebben hem nog wel gekend. Waarschijnlijk heeft men deze steen 'Laten zakken'. Ten zuidwesten van 't Sniedershoes, in 1827 bewoond door Gerrit Frielink, ligt **2224(26)-09**, aan de Hondenburgweg, vlak bij **222426**, aan de andere kant van deze weg achter een schuur op de grens van Berghuizen, Rossum en Lemselo.

3. De grens tussen de marken Berghuizen en Lemselo.

De grens loopt door het laagste deel van Berghuizen. Door dit gebied watert de marke naar het westen af. Verschillende beekjes kruisen de markegrens. De grens

valt samen met de bebouwingsgrens van Oldenzaal.

222426, de driemarkenstein tussen Berghuizen, Lemselo en Rossum ligt achter een schuur aan de Hondeborgweg.

Op de hoek van de naar hem genoemde 'Steenkamp' ligt markesteen **22(24)26-01** tussen het oude Hamsel in Lemselo en het Hondemot in Berghuizen, eertijds een stille tapperij. De Oale Ootmöske Diek werd ter plaatse van de grens onveilig gemaakt door een weerwolf. Na het doden ervan bleek het een Oldenzaalse jood te zijn. Het moesen- of oelenbrook en de kölke vormden één geheel. Vroeger was het een heide met water en riet. In gebruik voor het reuten of 'dieken' van vlas.

De grens loopt achterlangs de 'Drie Goden van Berghuizen', te weten de Keizer Westrik en de Roosboer.

Aan de Oude Lemseloseweg resp. de Wolbertdijk lag in 't Vreeveld, een naam, die vaker langs markegrenzen voorkomt,

2226-02. Links 't oude Roosboer ook Watersnieder of Waterlubbet. Na de Oude Weerseler Weg ligt midden in de weide, vroeger de hooimaat van Gerrit 'Thijssen', een rode granieten kei: **2226-03**.

Op de hoek van de vijver in de Thij lag ten zuidwesten van het huis van 'n Ti'jsnieder **2226(27)-04**. Vanuit die huis werd langs de grens vaak 'n gleunigen gezien, die echter nog nooit iemand kwaad gedaan had.

We steken de Thijweg over. Bij de driesprong links, vlak bij het grafveld in de Thij, plaatste zich op Driekoningenavond op elk van drie paarden een lichtje: zieltjes van ongedoopte kinderen! De grens loopt vervolgens langs de Zandkorst, eveneens een gebied met uitgestrekte urnenvelden. Driemarkenstein **222627**, waar Berghuizen, Lemselo en Gammelke elkaar raken, ligt nogal verborgen in de bedding van een beekje. Het is een steen van formaat, een driemarkenstein waardig.

4. De grens tussen de marken Berghuizen en Gammelke.

222627, op de grens van bovengenoemde marken en Lemselo ligt in de bedding van een beekje.

De grens snijdt het Gammelkerstrôatke, de oude weg Oldenzaal-Almelo. Vroeger leerden Oldenzalers hier fietsen en de weg was erg in trek bij klootschieters.

Ten noorden van het bouwland van 'n Naatsboer, bekend om zijn boeskool, en waarvan het erf links wat verderop ligt, ligt tegen een boom **22(26)27-01**. De grens kruist vervolgens de Schábek of Tijaardenleiding, komende vanaf het erve De Grote Thij en in 1770 vermeld als schouwbaar, langs de niet terug te vinden steen.

2227-02 tegen het bouwland van 'n Vastert, een boerderij in Gammelke, loopt de grens naar **2227(28)-03** op de scheiding van resp. het bouwland van Siemering en het hooiland van J. Hulsbeek. De steen lag tot voor enkele jaren, sterk overgroeid met gras, aan het begin van de wal bij de boerderij vóór de grote schuren. Halverwege de volgende steen, na het passeren van de Gammelker beek, een mooie, manshoge met mos begroeide wal.

Langs 'n veursten kaamp en wat verderop links 'n duuvelskaamp ligt bij het Twents Ruitercentrum de driemarkensteen **222728** rakende Berghuizen. Gammelke en Deurningen. In 1827 was hier alles nog heide.

5. De grens tussen de marken Berghuizen en Deurningen

Bij de manege van het Twents Ruitercentrum in het Hulsbeek ligt op de hoek de driemarkensteen **222728** op de grens van Berghuizen, Gammelke en Deurningen.

De oude markegrens loopt vervolgens door een gebied dat de laatste jaren ingrijpend is veranderd door de aanleg van het Hulsbeek.

Bij deze aanleg is ook steen **22(27)28-01** spoorloos tenonder gegaan. Deze steen

ligt westelijk van de Rake over de oude Hengelosedijk tegen de 'Platenkaamp'. Oude bronnen melden dat hier ter plaatse een kruiskuil gelegen zou hebben.

Een kruiskuil is een kuil, waarin een aantal grote stenen kruisvorming gerangschikt lagen, ter meerdere beveiliging van de centrale steen. Ook wordt wel verteld, dat er in plaats van een steen een kruis gestaan zou hebben.

Zuidelijk van het oude erve 'de Rake' ligt in een ondoordringbaar bosje langs de Hengelosestraat **2228-02** in het Geldermansveld, daarvoor Hazewinkelsveld. Deze steen is (nog) niet teruggevonden. Na de Hengelosestraat staat aan de rand van de weide **2228-03** ter hoogte van hoogtelijn 258.

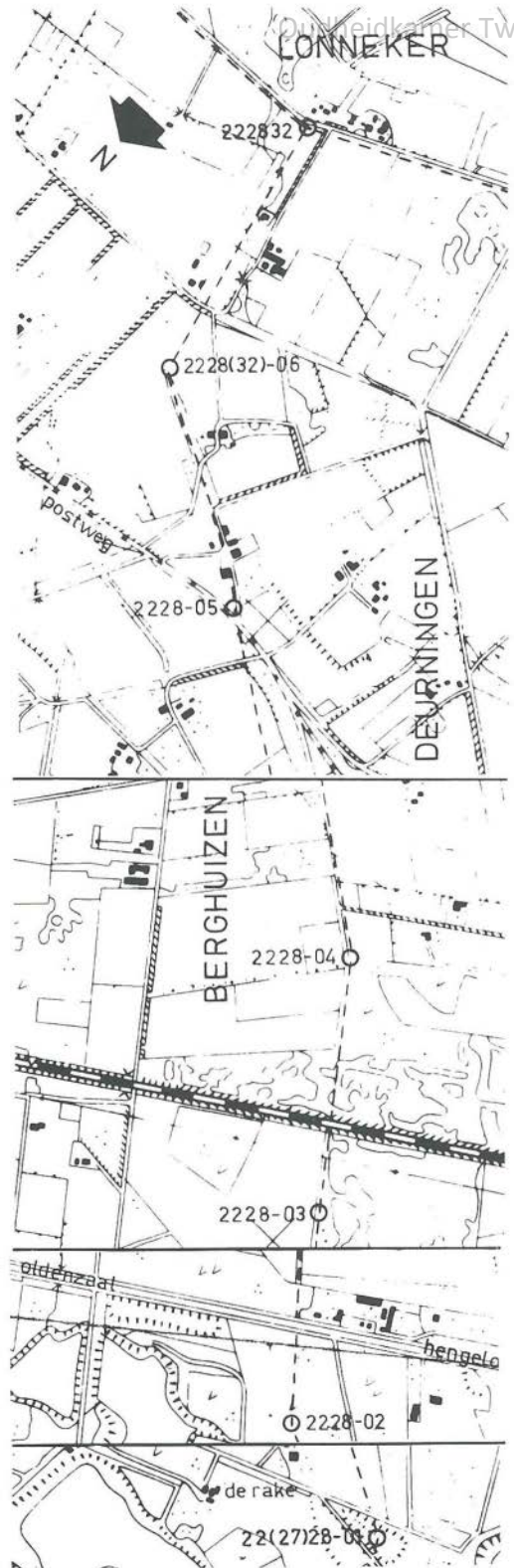
Over de spoorlijn ligt **2228-04** in het vroegere Bartelinkseveld tegen de bosrand. Volgens eigen zeggen zou wijlen H. Helthuis deze steen rond 1925 van z'n plaats gewrikt hebben. Eronder vond hij een halfvergaan leren buidelkje met enkele bolvormig, sterk aangeroeste koperen muntjes.

Na de Visschedijkweg en de Pannekoekenplas, vroeger 'n kaamp' passeren we weer een 'Broak'. De grens wordt nu gevormd door globaal een gekapte landweer, als Elsmosbaan bij klootschieters in gebruik en loopt naar de **steen an't haverlaand**, een steen, die er rond 1830 nog niet lag of niet meer als markesteen herkend werd.

Hetzelfde is het geval met de meer naar het Oosten gelegen **Elsmössteen** ten Westen van de boerderij 'n Elsmös aan de Elsmöskaamp.

Tussen de boerderijen van Smellink en Siemerink ('n Elsmös) ligt westelijk van de schuur van eerstgenoemde in een boomgaard dicht bij de Postweg aan de andere kant de loaksteen **2228(32)-05** vroeger genaamd 'n oawerkotnsteen', naar een zekere Averkate, die op het erve Smellink boerde. De steen ligt op een perceel grond, genaamd 't Ni-j'.

De grens loopt door 'n mös, vroeger in bezit bij de Oldenzaalse Armenstaat, langs het erve Smellink (In 't Veld) en

daarna langs een wal naar het Veldkoersveld. Hier ligt op een knik van de markergrens **2228(32)-06**, een grote wite steen, vroeger genaamd 'Jan Diekhoessteen' of 'n Kikvos'. Het huis links werd in 1830 bewoond door Jan Oude Dijkhuis. Het erve Dijkhuis zelf lag in de Eekte. De steen is in het verleden engszins verplaatst.

We kruisen de Duivelsdijk en de Sagenrijke Jufferbeek, passeren het huis van de familie Mentel en het vroegere Schaddeveld van Berghuizen met smalle striepen brandpercelen.

De laatste steen is tenslotte driemarkenstein **222832** in een knik van de Noordergrensweg, op de grens van de marken Berghuizen, Lonneker en Deurningen ten noorden van de oude boerenplaats van Holskotte, ook genaamd 'n Bargwönner'. Hiernaar wordt de steen ook wel 'Bergwondersteen' genoemd, hoewel er van een wonder nooit sprake was!

6. De grens tussen de marken Berghuizen en Lonneker.

202232, 'nen kruussten' of driemarkenstein 'in 't velt ende scheidet die Lutter Marck, Berckhuizen ende Lonnickel'. Deze steen is een aantal jaren geleden door een boer uit de omgeving weggesleept, maar dankzij bemoeienis van de Historische Sociëteit Enschede/Lonneker weer op zijn plaats teruggebracht.

In de richting van Deurningen gaande passeren we eerst het 'voetspad', waarlangs de Oldenzaalers hun turf naar de stad brachten en in de weide aan de rand van het bos ligt, aan de voet van een grote boom steen **(20)22(28)32-01** op de grens van Lonneker en Berghuizen. De volgende steen **222832** is weer de voornoemde driemarkenstein op de grens van de marken Berghuizen, Lonneker en Deurningen.

ir. J.G.M. Oude Nijhuis

Nieuwe inrichting: terugblik op de oude toestand

Van 28 oktober 1989 tot en met 29 april 1990 zal er in het Rijksmuseum Twente een kleine tentoonstelling te zien zijn, waarin de wordingsgeschiedenis van het gebouw en de inventaris aanschouwelijk wordt gemaakt: dit naar aanleiding van het feit, dat de laatste herinrichting haar beslag heeft gekregen. De tentoonstelling bestaat voornamelijk uit foto's en ontwerptekeningen; daarnaast vindt men ook nog een enkele maquette, poster en sculptuur. Als onderwerpen worden behandeld: de oorspronkelijke aankleding van het in- en exterieur van het gebouw, de oude kantoormeubelen en museale activiteiten uit de jaren dertig en de neerslag daarvan in posters enz.

Om U een beter inzicht te geven in wat er zoal zal worden geëxposeerd wil ik twee voorbeelden noemen en in het kort bespreken. Beide voorstellingen zijn niet uitgevoerde ontwerptekeningen van de Zeister architecten Jan en Theo Stuivinga, die eerst onlangs zijn teruggevonden (afb. 1, zie inzet en 2). Het eerste ontwerp, een plattegrond die gedateerd is 27 mei 1927 (inv. nr. RMT 1007), laat zien dat deze architecten een enigszins andere opvulling van het vliegervormige bouwterrein voor ogen

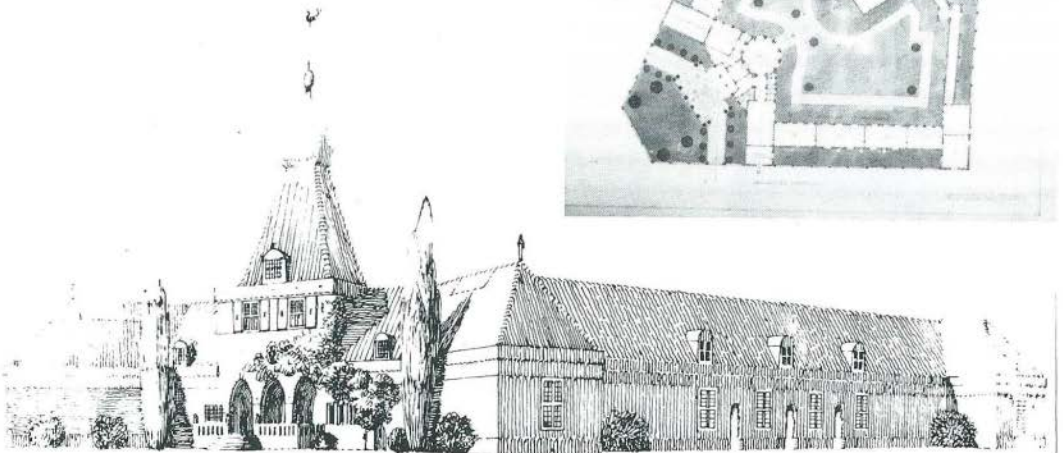
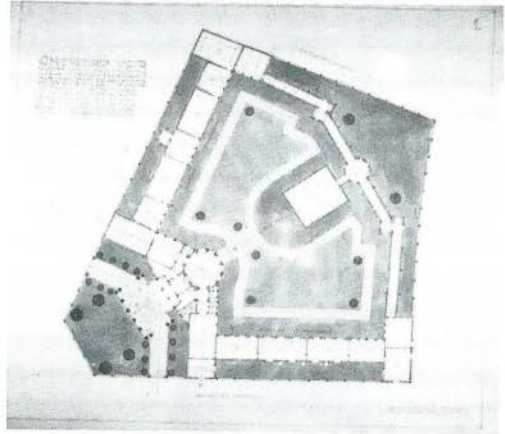
stond dan uiteindelijk is gerealiseerd. De vleugels met expositieruimten zijn hier grotendeels langs de Lasondersingel en de Blijdensteinlaan geprojecteerd.

Aan de achterzijde worden zij verbonden door een gang, die ook toegang geeft tot het in de grote binnentuin opgenomen los hoes.

Het voor- en zijaanzicht (inv. nr. RMT 1010), dat bij deze plattegrond behoort, toont partijen met een overwegend gesloten karakter. Alleen de ingangspartij met haar drie rondbogige openingen vormt een uitzondering op de regel. Opmerkelijk is het hoge dak boven dit deel van het complex; het bestaat uit een spits, die uitloopt in een ui-vormige bekroning.

Afgaande op dit plan zou men niet zeggen, dat Jan en Theo Stuivinga ook de ontwerpers zijn van de tegenoverliggende Lasonderkerk, die destijds in aanbouw was.

Z. Kolks

(Foto's: R. Kampman, Almelo).

Plooiemuts

In één van de bovenzalen van het Rijksmuseum "Twenthe" wordt eind oktober een presentatie ingericht die "mutsen" als thema heeft.

Gezien de grootte van de zaal is deze presentatie beperkt.

Er wordt een summier overzicht gegeven van de ontwikkeling van de knipmuts van ca. 1850 tot de laatstgedragen vorm d.m.v. originele mutsen en afbeeldingen. In dit kader zijn ook enkele mutselinten en gouden sieraden te zien die bij deze hoogtijdracht hoorden.

Evenals enkele spanen mutsedozen.

Verder wordt er aandacht besteed aan de daagse hoofdbedekking: kaapje en plooiemuts.

Deze waren bedoeld als "opknappgoed" en werden opgezet na het ruwe werk.

Rond de eeuwwisseling waren deze mutsjes vrij algemeen, al zijn ze op sommige plaatsen nooit gedragen.

Er was veel variatie in deze mutsen, naar gelang de smaak van de draagster en de handigheid van degene die ze maakte.

In de kostuumkollektie van de Oudheidkamer Twente is helaas slechts één originele plooiemuts, een exemplaar uit Haaksbergen, aanwezig.

Gelukkig zijn er wel foto's van de diverse mutsen.

Graag maak ik van deze gelegenheid gebruik om te vragen of iemand nog een dergelijke muts bezit en deze voor presentatie beschikbaar wil stellen.

R. Luiten

